

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve **Harry (Chaim) Schimmel'in** anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle.** "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi **Anna**'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Tsav

Uygarlıklar Neden Ölüyor?

Thinking Our Way Out of Extinction (Yok Oluştan Çıkış Yolumuzu Düşünmek) alt başlığını taşıyan *The Watchman's Rattle* (Bekçinin Çıngırağı) adlı kitabında, Rebecca Costa, uygarlıkların nasıl öldüğüne dair büyüleyici bir anlatım sunar. Toplumlar, sorunları çok karmaşık bir hal aldığı zaman, Costa'nın bilişsel eşik adını verdiği noktaya varırlar. Basitçe, bugünden geleceğe giden bir yol haritası oluşturamazlar.

Costa'nın verdiği örnek, Mayalardır. MÖ 2600 ile MS 900 arasında üç bin beş yüz yıllık bir dönem boyunca, Mayalar, günümüzde Meksika, Guatemala, Honduras, El Salvador ve Belize'yi kapsayan ve tahminen 15 milyonluk bir nüfustan oluşan olağanüstü bir uygarlık geliştirmişlerdi.

Maya halkı yalnızca uzman çömlekçi, dokumacı, mimar ve çiftçilerden ibaret değildi; aynı zamanda, yıldızların hareketlerini incelemek ve hava modellerini tahmin etmek için, gökyüzü haritaları içeren karmaşık, silindirik bir takvim sistemi de geliştirmişlerdi. Kendilerine özgü, benzersiz bir yazı şekilleri ve ileri düzeyde bir matematik sistemleri vardı. En etkileyicisi,

rezervuar, kanal, baraj ve bentlerden müteşekkil karmaşık bir ağ içeren, su tedariki amaçlı bir altyapı geliştirmişlerdi.

Sonra birden bire, hâlâ tam olarak anlayamadığımız sebeplerden dolayı, tüm sistem çöktü. Sekizinci ve dokuzuncu asırlar arasında bir yerlerde, Maya halkının büyük bir kısmı basitçe ortadan kayboldu. Bunun nasıl meydana geldiğine dair birçok teori ortaya atılmıştır. Bu olay uzun süreli bir kuraklığın, aşırı nüfusun, iç savaşların, harap edici bir salgının, yiyecek kıtlığının veya tüm bunların veya başka etkenlerin bir kombinasyonu sonucunda olmuş olabilir. Öyle ya da böyle, 35 asır boyunca varlığını sürdürmüş olan Maya uygarlığı başarısız olup yeryüzünden silinmiştir.

Rebecca Costa'nın tezine göre, spesifik sebepler her ne olursa olsun, genel anlamda Mayaların çöküşünün ardında, tıpkı Roma İmparatorluğu'nun ve on üçüncü yüzyıl Kamboçya'sındaki Kmer İmparatorluğu'nun düşüşünde olduğu gibi, sorunların, o zaman ve mekândaki insanların çözemeyeceği kadar fazla ve karmaşık hale gelmiş olması yatıyordu. Bilişsel

açıdan bir aşırı yüklenme söz konusuydu ve sistem bozulmuştu.

Bu herhangi bir uygarlığın başına gelebilir. Hatta, demektedir Costa, şu anda bizimkinin bile başına geliyor olabilir.

Çöküntünün ilk işareti tıkanıklıktır. Başlıca sorunlar olduğunu herkesin görebildiği şeylerle ilgilenmek yerine, insanlar hayatlarına alıştıkları şekilde devam ederler ve basitçe, sorunlarını bir sonraki nesle aktarırlar. İkinci işaret, mantıksızlığın içine çekilmektir. İnsanlar artık gerçeklerle başa çıkamadıkları için, dini tesellilere sığınır. Mayalar kurbanlar sunma yoluna gitmişlerdi. Arkeologlar, çok geniş bir ölçekte insan kurbanlarına dair dehşet verici bulguları açığa çıkarmışlardır. Görünen o ki, sorunlarını makul bir yaklaşımla çözmekten aciz kalınca, Mayalar, ilahlara çılgınca kurbanlar sunmak suretiyle onları yatıştırmaya odaklanmışlardı.

Bu da Yahudilerin ve Yahudiliğin durumunu çarpıcı bir hale sokmaktadır. Onlar, Pompei'nin MÖ 63 yılındaki fethiyle MS 135'teki Bar Kohba isyanının çöküşü arasında, Romalıların hükmü altında iki asır süren bir krizle yüzleşmişlerdi. İçlerinde, ümide yer bırakmayacak bir hizipleşme patlak vermişti. Roma'ya karşı Büyük İsyandan ve II. Bet Amikdaş'ın yıkılışından bile çok önce, Yahudiler büyük çaplı bir felaketi öngörmeye başlamışlardı bile.

Dikkat çekici olan nokta, Mayaların ve Kmerlerin aksine, Yahudilerin, takıntılı bir şekilde kurbanlara odaklanmamış olmalarıdır. Bet Amikdaş'ları yıkılmışken, Yahudiler bunun yerine, kurbanların yerini tutacak alternatifler bulmaya

odaklanmışlardır. Bunlardan biri *gemilut hasadim*, yani iyilik eylemleriydi. Raban Yohanan ben Zakay, Yisrael'in, kurbanların yokluğunda günahları için nasıl kefarete elde edebileceğini merak eden Rabi Yeoşua'yı şu sözlerle teselli etmişti:

"Oğlum, bunun kadar etkili bir kefarete kaynağımız var: *gemilut hasadim*. Pasukta söylendiği gibi (Oşea 6:6) 'İyiliği arzu ederim Ben, kurbanı değil.'"

Avot deRabi Natan 8

Bir diğer kefarete kaynağı da Tora öğrenimiydi. Hahamlarımız, Peygamber Malahi'nin "Her yerde Adıma kurbanlar sunuluyor" (Malahi 1:11) şeklindeki sözlerini, kurban kanunlarını öğrenip inceleyen Tora akademisyenlerine yönelik bir atıf olarak açıklamışlardır (Menahot 110a). Ayrıca:

"Her kim, kurbanların düzenini okursa, sanki onları getirmiş gibidir."

Taanit 27b

Ve bir diğer kefarete kaynağı da duaydı. Oşea "Yanınıza sözler alın ve A-Şem'e dönün... ve [*korban* olarak getiremediğimiz] boğa[ların eksikliğini] dudaklarımızla ödeyelim" (Oşea 14:2-3) diyerek, sözlerin kurbanların yerini tutabileceğini öğretmişti.

Ve yine bir başka kefarete kaynağı da teşuvaydı. Teilim (51:19) "Tanrı'nın kurbanları, kırık [=pişman ve nadim] bir ruhtur" der. Hahamlarımız buradan, "Eğer kişi teşuva yaparsa, sanki Yeruşalayim'e gitmiş, Bet Amikdaş'ı ve Mizbeah'ı inşa etmiş ve onun üzerinde Tora'nın öngördüğü bütün kurbanları gerçekleştirmiş sayılır" sonucunu çıkarmışlardır (Vayikra Raba 7:2).

Beşinci bir yaklaşım da oruç tutmaktı. Yemek yememek bir

insanın içyağını ve kanını azalttığından, bu eksiklik, *korbanların içyağının ve kanının yerini alan bir alternatif olarak kabul edilmiştir* (Berahot 17a). Altıncı bir kefarete kaynağı da konukseverlikti: "Bet Amikdaş ayakta durduğu sürece Yisrael için *Mizbeah* kefarete sağlıyordu. Ama şimdi, kişinin sofrası onun için kefarete sağlar" (Berahot 55a). Ve saire...

Geriye bakışla çarpıcı olan nokta, takıntılı bir şekilde geçmişe takılıp kalmaktansa, Raban Yohanan ben Zakay gibi liderlerin, en kötü senaryonun gerçekleşebileceği bir geleceği öngörerek hareket etmiş olmalarıdır. Tümüyle farklı *korban türlerini* ele alan Tsav *peraşasının* aklımızda doğurduğu büyük soru, "Daha en baştan beri *korbanların* emredilmesine ne gerek vardı?" değil, asıl "Korbanların Bet Amikdaş döneminde Yisrael için ne kadar merkezi bir yer tuttuğu göz önünde tutulduğunda, acaba Yahudilik onlar olmadan nasıl devam edebilmiştir?" sorusu olmalıdır.

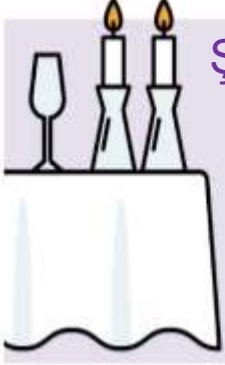
Bunun kısa cevabına göre, Peygamberler, Hahamlar ve Ortaçağ'ın Yahudi düşünürleri, çok kuvvetli bir biçimde, *korbanların*, beyin, kalp ve eylem süreçlerinin başka yollarla da ifade edilebilecek olan simgesel temsilleri olduğunu anlamışlardı. Tora öğrenimi yoluyla Tanrı'nın isteği ile buluşabiliriz, dua yoluyla Tanrı ibadetiyle meşgul olabiliriz, *tsedaka* yoluyla maddi fedakârlıkta bulunabiliriz, konukseverlik yoluyla mukaddes bir yoldaşlık yaratabiliriz ve saire.

Yahudiler geçmişini terk etmiş değillerdi. Dualarımızda hâlâ

sürekli olarak *korbanlardan* bahsederiz. Ama Yahudiler geçmişe takılıp kalmamışlardır. Mantıksızlığa sığınmamışlardır. Geleceği düşünmüşler ve sinagog, öğrenim yerleri ve okullar gibi kurumlar yaratmışlardır. Bunlar herhangi bir yerde inşa edilebilecek ve Yahudi kimliğini en zorlu ve karşıt koşullarda bile devam ettirebilecekti.

Bu hiç de azımsanacak bir başarı değildir. Dünyanın en büyük uygarlıklarının hepsi zaman içinde ortadan kalkmışken, Yahudilik her zaman ayakta kalmıştır. Bir açıdan bu tabii ki Tanrısal Nezaret'in bir sonucuydu. Ama başka bir açıdan bunu sağlayan bir etken de, bilişsel çöküşe direnen, yarının sorunları için bugünden çözümler yaratan, mantıksızlıkta sığınak aramayan ve Yahudi geleceğini sessizce inşa eden Raban Yohanan ben Zakay gibi insanların ileri görüşlülüğüydü.

Şüphesiz, burada, günümüzün Yahudi halkı için de bir ders vardır: İleri nesiller için şimdiden plan yapın. En azından 25 yıl ötesini düşünün. En kötü senaryoları göz önünde bulundurun. Kendinize "Eğer falanca şey olsaydı ne yapardık?" diye sorun. Yahudi halkını kurtaran, derin ve itaatkâr inançlarına rağmen rasyonel düşünceyi hiçbir zaman boşlamama ve geçmişe olan sadakatlerine rağmen gelecek için sürekli planlar yapmaya devam etme kabiliyetleri olmuştur.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce günümüzde toplum, sonsuza dek ayakta kalabileceği bir noktaya evrilmiş midir?
2. Sizce *korbanlar* için alternatifler bulmak neden Yahudi halkının hayatta kalması için kilit öneme sahiptir?
3. Hayatınızda, sizi büyük bir gelecek için çabalamaya sevk eden etken nedir?